2011

KYSTSTI TVEDESTRAND

Friluftsrådet Sør

18.12.2011

Innhold

Innledning 4
Muligheter for sammenhengende kyststi gjennom kommunen 6
Delstrekning 1: Gjeving - Dypvåg 6
Delstrekning 2: Dypvåg - Sagesund 9
Delstrekning 3: Sagesund – Solfjell 11
Delstrekning 4: Solfjell – Slåtta 12
Delstrekning 5: Slåtta – Skottevik 14
Muligheter for kortere strekninger og rundløyper 16
Område1: Risøya 16
Område2: Langhei og Brenningskjærhei 17
Område 3: Lyngør 18
Område 4: Askerøya med Nautholmene 19
Område 5: Hovdansvann 20
Område 6: Borøya 21
Område 7: Sandøya 22
Område 8: Furøya 23
Våre vurderinger 24
Anbefalt merking 24
Universell utforming 24
Hvor begynne? 25
Vurdering av de enkelte områdene 25
Videre anbefalinger 27

FOTO Forsiden: Tvedestrand sentrum sett fra Solfjellveien
Side 2: Gjevingpynten ved Bokhotellet Lyngørporten
Side 7: Stien ved Sandvikdalen og Badeplassen på Risøya (nederst)
Side 8: Normannvikveien ved Flatberg
Side 9: Usneveien ved Krokvåg
Side 10: Veien fra Hovdansvann til Frydendal
Side 11: Fagermyrveien ved Østerå
Side 13: Østerkleiv i Tvedestrand sentrum og Bertesnes (nederst)
Side 15: Kommunens eiendom, Skottevik
Side 17: Store Steisund (der det planlegges gangbro) og eksisterende broforbindelse til Risøya
Side 17: Utsikten fra kystmeldehytta på Langhei og hytta på Brenningskjærheia
Side 18: Utsikten fra Vakthusheia og veien gjennom bebyggelsen som fører dit.
Side 18: Breibukt med Lyngør fyr i bakgrunnen og innerst i Spekbukta
Side 19: Fra broa over Lille Svasund og veien i retning Odden
Side 19: Steintrappa som fører vestover, smau sentralt på øya og ny turvei ved Najadens minne
Side 20: Sjøbua vi må passere foran ved Vakil, og planerte fjellrabber med sittegrupper
Side 21: Broa via Kjeholmen og utsikten fra Ringen mot Sandvika
Side 22: Broforbindelsen til Dyngeholmen og stien ved Neslenes. Klåholmen på Sandøya
Side 23: Lavvo og vinter i skogen på Sandøya (Foto Hildegard Schøning Mo) og panorama Furøya
Baksiden: Einarsvika med Lyngør fyr

Innledning

Kyststi har vært et tema i Aust-Agder gjennom de siste to tiår. Det er nok flere årsaker til at arbeidet med kyststi ikke har kommet ordentlig i gang. Ressurssituasjonen i kommunene er antakelig den viktigste årsaken. Grimstad er den kommunen som har gjort mest, ved å skissere en mulig trasé for kyststi for 10 år siden. Det er gjort en kjempejobb med etablering av strandpromenaden på Fevik, men det har ikke vært midler til videre arbeid. En annen viktig årsak kan være at det har vært mange ulike oppfatninger av hva en kyststi egentlig er.

Friluftsrådet Sør søkte i 2004 om midler til etablering av kyststi på Hove i Arendal kommune. Hoves Venner sørget for tilrettelegging og merking av en nesten 5 km lang rundløype i 2005. Friluftsrådet Sør har også bidradd med kyststimerker til Tvedestrand kommunes arbeid med en om lag 3 km lang kyststi på Nautholmene utenfor Askerøya.

Utvikling av prosjektet

Fylkestinget har satt av 500 000 kr til utredning av kyststi i Aust-Agder i perioden 2010 - 2012. Administrasjonen har fulgt opp ved å kalle inn kystkommunene, Fylkesmannen, Friluftsrådet Sør og Midt Agder friluftsråd til møte i september 2010. Alle syntes det var naturlig å engasjere friluftsrådene i dette arbeidet. Fylkeskommunen ga Friluftsrådet Sør i oppdrag å utføre arbeidet på vegne av / i dialog med sine fire kystkommuner (Risør, Tvedestrand, Arendal og Grimstad), mens Midt Agder friluftsråd ble spurt om å gjøre tilsvarende arbeid i Lillesand. Risør kommune ble valgt som pilotkommune.

Etter dette har fylkeskommunen hatt møter med kommunene, enkeltvis og et fellesmøte med begge friluftsrådene. Fylkeskommunen innkalte Friluftsrådet Sør til oppstartmøte i januar 2011. Begge deltok på et møte angående Kyststi i Telemark i Kragerø i mai. Friluftsrådet Sør har i løpet av våren og høsten hatt to møter og to befaringer sammen med kontaktpersoner i kommunen.

Befaring av kyststi ble kombinert med arbeid med utvikling av nytt turkart for kommunen. Foreslått trase ble diskutert med fylkeskommunen i oktober og med kommunen i ……., der det var mulighet for å komme med innspill.

Muligheter og utfordringer

Kyststi er etablert i flere kommuner i andre fylker. Graden av tilrettelegging varierer. Noen steder går kyststien på fjell og svaberg, andre steder som skogsti eller turvei. Enkelte strekninger går også på vanlig vei. Selv om standarden er ulik, er merkingen og skiltingen standardisert. Det er også ulike løsninger med tanke på sammenheng. Noen kommuner har en kyststi som går gjennom hele kommunen, mens andre har satset på delstrekninger. I Telemark er en sammenhengende kyststi under etablering i Bamble og Kragerø. Kragerø er nå inne i en treårig prosjektperiode med å få gjennomført tilrettelegging og merking i terreng. Kyststien i Kragerø er planlagt å stanse i Ellingsvika, få meter fra grensen til Risør kommune.

I tillegg til å vurdere om man ønsker en sammenhengende eller oppdelt kyststi, kan det stilles spørsmål om hvor kyststien konkret skal gå. Å legge stien på en åsrygg med fin utsikt over havet kan ofte være både enklere og mindre konfliktfylt enn å legge stien rett i sjøkanten. En sti som går høyere kan være bedre å bruke om høsten og vinteren, da svaberg lett kan bli sleipt og skummelt å ferdes på. En sti som går gjennom skog kan være enklere å tilrettelegge til turvei standard enn dersom man ønsker at stien går på svaberg og fjell. I tillegg til å ta hensyn til vær og muligheter for fysisk tilrettelegging, kan graden av konflikt med grunneiere ha stor betydning for valg av trasé. Flere steder i våre kommuner ligger hytter og hus nært inntil sjøen, med brygger, båthus og hageflekker som hindrer ferdsel. I tillegg til det rent juridiske ved slike problemstillinger, kan mange turgåere finne det ubehagelig å ferdes nærme husveggene, noe som kan føre til en mindre populær tursti.

Kragerø kommune hadde i sitt forprosjekt en gjennomgang av spørsmålet om kyststien nødvendigvis måtte gå i strandsonen, men har fått signaler om at begrepet "kyststi" ikke trenger å tolkes slik. Begrepet er tenkt å illustrere en sti som går langs kysten (kystkommunene), kontra en sti som går i fjellet. Likevel er det nok ønskelig at stien flere steder går ned mot sjø og hav, slik at det er muligheter for å bade, eller at det er utsikt ut over havet.

En annen ting som må vurderes er hvem kyststien skal etableres for. Mange som ønsker en sammenhengende kyststi ser det som positivt i forhold til turisme. I forhold til folkehelse, og muligheter for å øke andelen aktive i hverdagen kan derimot mindre runder nær større boligområder virke mer positivt. Med tanke på målgruppe er det også graden av tilrettelegging en vurdering man må ta. Det vil være rimeligere og enklere å få på plass en enkel tursti, men dette ekskluderer enkelte grupper. Ved å etablere en standard turvei vil både de som er dårlige til beins, familier med barnevogn og sykler kunne ferdes på veien. Kostnaden blir da en helt annen, og det er ikke like lett å etablere turveier alle steder.

For at kyststien skal bli brukt er det uansett viktig at den er godt merket i terrenget, at det blir tilrettelagt, og at disse tilretteleggingene blir vedlikeholdt. Dette gjelder både parkeringsplasser, toaletter, rasteplasser og lignende. Stien med merker og skilt må også etterses, og ryddes hvert år.

Spørsmål som må gjennomgås av fylkeskommunen og kommunene:

1. Skal kyststien være sammenhengende eller bestå av delstrekninger?
2. Må kyststien gå langs sjøen, eller kan den også ligge lenger inne i terrenget?
3. Skal man ha stor grad av tilrettelegging, eller enkel standard?
4. Hvor stor grad av konflikt er man villig til å gå inn i for å etablere kyststien?
5. Hva er budsjettrammen for gjennomføringen av prosjektet, og hvem skal betale?
6. Hvem er ansvarlig for oppfølging og vedlikehold?

I denne rapporten har vi kun sett på mulighetene for etablering av kyststi. Ingen grunneiere har foreløpig blitt kontaktet i forbindelse med forprosjektet. Dette må gjøres dersom det skal være aktuelt å gå videre med prosjektet. Alle grunneiere som berøres av tilrettelegginger, enten skilting eller rydding/bearbeiding, må gi sin tillatelse for denne delen av arbeidet.

Muligheter for sammenhengende kyststi gjennom kommunen

I dette avsnittet forsøker vi å skissere hvor en mulig trasé kan gå gjennom Tvedestrand kommune, fra grensa til Risør ved store Steinsund til Arendal grense i Ramsdalen ved Skottevik.

Et ordtak sier at *"veien blir til mens man går"*. Ordtaket gjelder så absolutt for kyststi Tvedestrand. På grunn av kommunens topografi, hadde vi liten tro på at det skulle kunne la seg gjøre å få til en sammenhengende kyststi gjennom kommunen, men her tok vi altså feil. Dett viste seg at det kun er nødvendig å ta i bruk en liten del av veinettet for å få dette til. Enda mer overrasket ble vi over alle stiene og turmulighetene kommunen har å by på. Ofte finnes det flere alternativer stimuligheter. Anbefalt trase er å oppfatte som et forslag fra vår side, hvor vi mener kyststien ideelt sett bør gå.

I den videre omtale og analyse har vi valgt å dele kyststien inn i følgende delstrekninger, som byr på ulike utfordringer, muligheter og kvaliteter:

1. Gjeving – Dypvåg
2. Dypvåg – Sagesund
3. Sagesund – Solfjell
4. Solfjell - Slåtta
5. Slåtta - Skottevik

Delstrekning 1: Gjeving - Dypvåg

Fakta og utfordringer

Utgangspunktet vårt er en videreføring av kyststien fra Risør via Risøya (se beskrivelsen av område 1 Risøya). Dette er valgt fordi det gir kyststifarere de mest spektakulære opplevelsene. Alternativet ville være en videreføring fra Gloppe (Risør kommune) via Eikedalen til Bergendal, med inngang til kysten ved Hagen eller første sving på veien til Gjevingmyra.

Det er bussforbindelse fra Tvedestrand sentrum helt fram til Risøya. Nasjonal sykkelrute nr. 1 (Nordsjøruten) følger riksvei / fylkesvei 410 fra Arendal og riksvei / fylkesvei 411 fra Tvedestrand sentrum til Dypvåg og videre ti Bergendalkrysset ved Gjeving. Her følges fylkesvei 103 mot Lyngør og etter hvert fylkesvei 102 til Risøya. Nordsjøruta markedsføres som Norges del av et nordeuropeisk sykkelrutenett for feriesykling.

Fra nybrygga på Gjeving går det rutebåt til Lyngør hele året, 7 avganger daglig, mer begrenset i helgene. Du kan også bestille taxibåt eller charterbåt som tar deg dit du vil i Tvedestrands fantastiske skjærgård.

Enkelte hytter kan skape noen utfordringer langs delstrekningen, men de bør kunne la seg løse.

Opplevelseskvaliteter

Natur

Delstrekningen har det meste av hva man kan ønske seg av opplevelser langs en kyststi.

Registrerte naturtyper (fra Naturbase):

- Øst og sørvest for Skibvik — Naturbeitemark
- Vest for Skibvik, ved Heller, Bogenes og Normannvik — Rik edellauvskog
- Engholmen — Strandeng og strandsump

Kulturminner

Lingad skuteminne
Lyngør fyr
Kystmeldehytta på Langhei
Dypvåg kirke

Friområder

Hogsvaen (kommunalt sikret)
Ålekartjenna (Gjeving vel – status usikker)
Rotstranda (statlig sikret)
Einarsvika (Gjeving vel – status usikker)
Gjevingpynten (Sameiet – status usikker)
Nipholmen (Sameiet – status usikker)
Kystmeldehytta på Langhei (statlig sikret)
Sandvikdalen (kommunalt sikret)
Dypvåg brygge (statlig sikret)

Badeplasser

Risøya – Badeplassen (strand)
Risøya – Gjellerbukta (svaberg)
Ålekartjenna (ferskvann)
Einarsvika (svaberg og strand)
Sandvikdalen (langrunn strand)
Dypvåg brygge

Organisert aktivitet

Risøy folkehøyskole og familiecamping (friluftslinje, åpne arrangement)
Risøy kystleirskole
Gjeving marina og camping (båt-/ kanoutleie)
Gjeving vel (turbøker)
Lyngørfjorden marina (dykkersenter)

Eksisterende tilrettelegging

Parkering

- Risøya (etter avtale)
- Lyngørporten (mot avgift)

- Nybrygga (mot avgift)
- Dypvåg kirke

Toalett

- Ålekartjenna
- Risøya
- Einarsvika
- Bokhotellet Lyngørporten
- Nybrygga

Overnattingsmuligheter

- Gjeving marina og camping
- Risøy familiecamping
- Bokhotellet Lyngørporten

<u>Forslag til trasé</u>

Denne ”reisen” tar utgangspunkt i en videreføring av kyststien fra Risør via Risøya (se beskrivelsen av område 1 Risøya). Dette er valgt fordi det gir kyststifarere de mest spektakulære opplevelsene. Alternativet ville være en videreføring fra Gloppe (Risør kommune) via Eikedalen, nær Hogsvaen (kommunalt sikret friluftsområde) til Bergendal, med inngang til kysten ved Hagen eller første sving på veien til Gjevingmyra, nær Ålekartjenna (friluftsområde).

Vi starter ferden ved Rota på fylkesvei 102, der broa fra Risøya har sitt landfaste punkt, vi tar første vei til venstre. Her går det en sti på svaberg og fjell som fører til/foran hyttene som ble bygd her for mange år siden. Stien ligger i god avstand til hyttene bak, med ett unntak, ei hytte som har oppført en treplatting med sittegruppe nært inntil stien. Utsikt til Risøya og utover havet. Når vi nærmer oss toppen ved Einarsvika er det panoramautsikt til Lyngør fyr. Det må etableres ei tretrapp ned den bratte skråningen til Einarsvika, på lesida av fjellet. Det går en fin skogsti gjennom eldre løvskog som fører oss tilbake på fylkesvei 102 nær Rotstranda (statlig sikret friluftsområde).

Fra Einarsvika er det turvei til Bokhotellet, Lyngørporten. Det er etablert og skiltet turvei til friområdene Gjevingpynten og Nipholmen. Begge er så avgjort verd et besøk. Det bør etableres ei tretrapp for å sikre ei rundløype ved Gjevingpynten. Fra Lyngørporten følger vi fortauet ned til fylkesvei 103. Her må vi gå på veien til vi kommer til Nybrygga og tar den private til høyre ved parkeringsplassen. Den leder oss gjennom det nye hyttefeltet. I slutten av hyttefeltet møtes vi av en gammel skogsti, som tar oss ned Sandvikdalen med langrunn sandstrand like inntil kyststien.

Det området vi nå tar oss inn i har vært godt merket for om lag 10 år siden. I dag er merkingen mangelfull. Noen stier har grodd igjen, men hovedstiene ser ut til å bli mye brukt. Tvedestrand kommune har for mange år siden vurdert en kyststi herfra til Dypvåg. Vi har valgt den samme traseen, men understreker at det her finnes alternativer. Stien snor seg langs kysten bak et hytteområde inn og ovenom Skibvik med gammel kystbebyggelse. Her bør det etableres ei rundløype opp til kystmeldehytta på Langhei (se omtale av område 2). Vi tar oss videre ned Storkjær. Her bør det etableres ei rundløype opp til Brenningskjærheia (se omtale av område 2). Stien passerer gjennom kulturlandskap, relativt nær et par gamle hus, som sannsynligvis benyttes som fritidsboliger i dag. Fra Normannvik følger vi fylkesvei 107 til Dypvåg brygge.

Delstrekning 2: Dypvåg - Sagesund

Fakta og utfordringer

Delstrekning 1 ble avsluttet ved Dypvåg brygge. Vi fortsetter vestover fra parkeringsplassen nedenfor Dypvåg kirkegård. Kyststien går gjennom hytteområder, boligfelt og kulturlandskap. Enkelte hytter kan skape noen utfordringer, men de bør kunne la seg løse. For å få sammenheng i kyststien må vi ta i bruk om lag 1,1 km av riksvei / fylkesvei 411 mellom Krogvåg og Ulevåg.

Det er bussforbindelse fra Tvedestrand sentrum til Dypvåg skole. Nasjonal sykkelrute nr. 1 (Nordsjøruten) følger riksvei / fylkesvei 410 fra Arendal og riksvei / fylkesvei 411 fra Tvedestrand sentrum til Dypvåg og videre mot Risør. Nordsjøruta markedsføres som Norges del av et nordeuropeisk sykkelrutenett for feriesykling.

Fra Hagefjordbrygga på Borøya går det rutebåt til Sandøya hele året, flere avganger daglig også i helgene. Du kan også bestille taxibåt eller charterbåt som tar deg dit du vil i Tvedestrands fantastiske skjærgård.

Opplevelseskvaliteter

Natur

Opplevelsesverdien er mer varierende enn for delstrekning 1.

Registrerte naturtyper (fra Naturbase):

- Vest for Prestekjærveien, ved Frydendal og Eidbo — Rik edellauvskog
- Krokvågkilen og Ulevågkilen — Brakkvannspoller
- Vadstengene / Ålekarbuktaog Øst for Ulevågkilen — Kantkratt

Kulturminner

Dypvåg kirke

Eidbo (klyngetun)

Friområder

Dypvåg brygge

Karen Amalies åker (eies av Statsskog)

Persøygard (kommunalt sikret)

Badeplasser

Dypvåg brygge

Karen Amalies åker (strand)

Langesand (strand med steinbrygge)

Movika (strand)

Persøygard (strand)

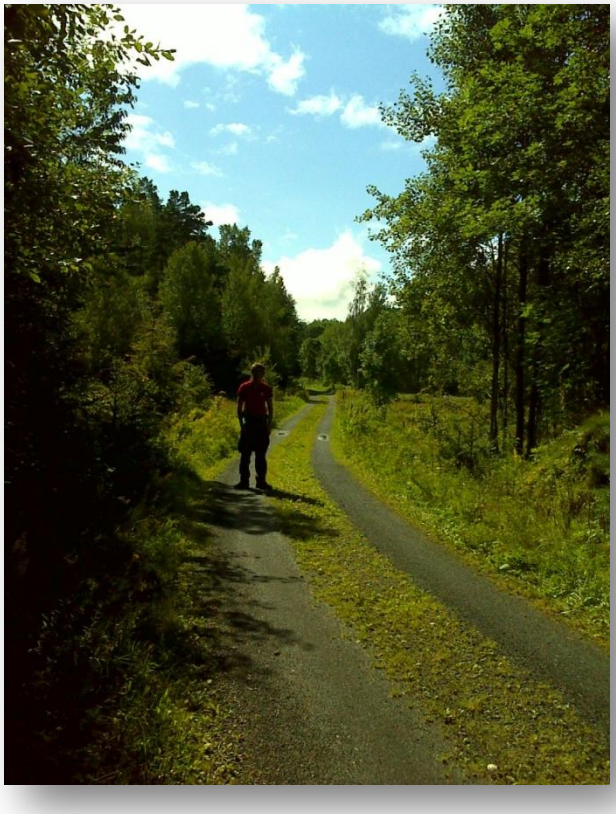

Eksisterende tilrettelegging

Parkering
- Dypvåg kirke
- Dypvåg skole
- Hagefjordbrygga (mot avgift)
- Persøygard (mot avgift)

Toalett
- Persøygard

Forslag til trasé

Kyststien fortsetter vestover fra parkeringsplassen nedenfor Dypvåg kirkegård. Vi går på Prestekjærveien, passerer bommen, parkeringsområdet og Statsskogs hyttefelt. Karen Amalies åker (friområde og badestrand) ligger i tilknytning til hyttefeltet, en umerket sti fører dit. Etter å ha passert i bakkant av hyttefeltet følger vi en sti i åpent skogsterreng langs sjøen til vi kommer til Langesand (lag sandstrand). Herfra kan man ta seg rett opp til boligfeltet oppe på heia. Det går en bratt sti opp vest for utvidelsen av boligområdet. Det er en langt bedre løsning å fortsette videre halvveis til Halsen og ta seg videre til toppen herfra. Det vil kreve noe rydding og tilrettelegging. Det er ikke mulig å ta seg hele veien rundt fjellet til Halsen. Fra boligområdet Rødkil følger vi veien ned mot selve kilen og tar oss videre på stien sør for Steinsåsen og går på veien ut til Krokvågkilen.

Opplevelsesverdien er meget høy ved Langesand og i området Rødkil – Krokvåg. Etter dette følger en transportetappe på om lag 1,1 km langs riksvei / fylkesvei 411 til Ulevåg. Vi tar så første vei til venstre ut til Vadstengene. Her går en fin sti gjennom skog og mark. Når vi kommer inn i den spredte hyttebebyggelsen er det flere muligheter, men vi holder idealsporet ned til Stokken. Her er det bro over til hyttene på den andre siden, men den bør kanskje sikres med rekkverk på begge sider?
Vi kommer nå inn i et område med flere stier på kryss og tvers. Ved Frydendal er det naturlig å dele kyststien i 2. For ordensskyld nevnes at begge traseene fører fram til hver sin ende av Hovdansvannet (se områdebeskrivelse nr. 5).

Trasen som bringer oss sørover følger en grusvei med skog og åpne jorder vekselvis nedover til Hovdansvannet. Strekningen skiltes til Borøya og Sandøya (se henholdsvis områdebeskrivelse nr. 6 og nr. 8). Kyststien vestover skiltes med Sagesund, ved Frydendal. Opplevelsene som venter langs denne strekningen er mange: Ulevågkilen, edellavskoger og kulturlandskap fra Hesthagen til klyngetunbebyggelsen ved Eidbo. Herfra til Sagesund har vi valgt å gå videre tvers over fylkesvei 109, forbi tennisbanen og ta oss videre på stien over heia (med mulighet for en tur til Eidboknuten) ned lia til veien på den andre siden. Herfra passeres eldre kystnær bebyggelse ved Eidbostranda og Skibones før vi når ut på riksvei /fylkesvei 411.

Delstrekning 3: Sagesund – Solfjell

Fakta og utfordringer

Delstrekning 2 ble avsluttet ved Kilen. For å komme oss videre vestover må vi fortsette om lag 400 m på riksvei / fylkesvei 411. For å ta oss over heia, ned til Østerråvannet, må det etableres drøyt 200 meter ny tursti. For å lykkes med det er vi avhengig av en god prosess og dialog med gunneier(ne). På Østerråheia må kyststien følge gang- og sykkelveien gjennom boligfeltet ned til riks-/fylkesvei 411.

Det er bussforbindelse fra Tvedestrand sentrum. Nasjonal sykkelrute nr. 1 (Nordsjøruten) følger riksvei / fylkesvei 410 fra Arendal og riksvei / fylkesvei 411 fra Tvedestrand sentrum til Sagesund og videre mot Risør. Nordsjøruta markedsføres som Norges del av et nordeuropeisk sykkelrutenett for feriesykling.

Fra Hagefjordbrygga på Borøya går det rutebåt til Sandøya hele året, flere avganger daglig også i helgene. Du kan også bestille taxibåt eller charterbåt som tar deg dit du vil i Tvedestrands fantastiske skjærgård.

Opplevelseskvaliteter

Natur

Opplevelsesverdien som kyststi er hovedsekelig knyttet til Grønlandsveien og bebyggelsen på Østerå.

Registrerte naturtyper (fra Naturbase):

- Kilen Brakkvannspoller

Friområder

Bertesnes (status usikker)

Solfjellparken (status usikker)

Badeplasser

Bertesnes (svaberg og liten strand)

Organisert aktivitet

Tvedestrand Sjørøverforening (utvikler Solfjellparken)

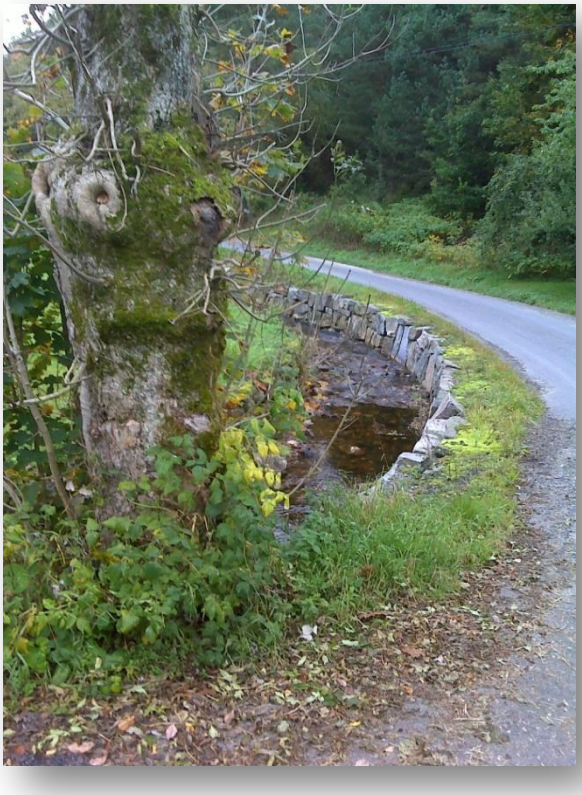

Eksisterende tilrettelegging

Privat parkering

- Sagesund etter avtale med Fjordsenteret
- Østerå etter avtale med båthavna
- Solfjell etter avtale med møbelfabrikken

Toalett

- Bertesnes

Forslag til trasé

Delstrekning 2 ble avsluttet ved Kilen. For å komme oss videre vestover må vi fortsette gode 400 m på riksvei / fylkesvei 411. Etter å ha passert Fjordesenteret tar vi av til høyre i bunnen av bakken og følger den gamle Sagesundsveien under 411, rundt Grønnland. Avstanden over Furøysundet er kort (se egen omtale av område nr. 9 Furøya). Vi må krysse 411 og følge den snaut 300 meter ved Saulekilen, før vi tar av til høyre ved Råknes.

Vi tar opp Råknesveien og passerer bommen som har et stort varselskilt om at området er videoovervåket. NB! Det er en privat leirdueskytebane i området. Helt øst i kanten av jordet fant vi en god sti som raskt ble til en traktorvei. Traktorveien svinger seg øst for høyspentlinja og tilbake på vestsida igjen. Den tar oss over Råksmyr før den ender en plass mellom Annsmyr, Langemyrheia og Ospedalen, uten at vi fant noen stier ut av området. Det må etableres en ny sti på om lag 400 meter vest for Langemyrheia for å ta oss ned til en gammel traktorvei i myrdraget ved Østeråvannet, som følges ut til vannverket på Østerå. Det kan være et alternativ å legge stien over Langemyrheia for å unngå det mest fuktige partiet innerst mot Ospedalen, men da må det tilrettelegges med tretrapper i det bratteste terrenget.

En tredje mulighet vil være å rydde og merke en helt ny sti på fjordsiden av fjellformasjonen Stamnes - Fløyheia. Vi snakker her om en strekning på nesten 2 km. En fjerde mulighet, men etter vår mening den dårligste, er å legge kyststien på veien vest for Sagtjenn og Stokkebovannet, og følge en sti sørvest for Kattemyr. Her må det anlegges en ny sti på om lag 400 meter med klopper over et par lengre myrstrekninger. Det mest negative med fjerdevalget er at det ekskluderer den beste kyststi-opplevelsen på denne delstrekningen: Grønlandsveien (den gamle veien til Sagesund). Uavhengig av alternativet som velges må det innhentes samtykke av grunneier(ne) før tilrettelegging kan utføres.

Fra vannverket på Østerå går kyststien vestover, og deretter nordover på Fagermyrheiveien. Vi tar en gammel skogsbilvei til høyre et lite stykke oppe i bakken. Det som engang var en skogsbilvei framstår nå som en sti. Den fører oss opp på Østerråheia. Her treffer vi enden av Holmsyrveien, og følger gang- og sykkelveien gjennom boligfeltet, ned Stølebakken. Vi krysser rett over riksvei / fylkesvei 411, og Solfjellparken ligger omlag 100 meter foran oss.

Delstrekning 4: Solfjell – Slåtta

Fakta og utfordringer

Delstrekningen utgjør den mest urbane delen av kyststien gjennom kommunen. Vi befinner oss stort sett på smale veier gjennom sentrum av Bokbyen ved Skagerrak.

Det er bussforbindelse fra Tvedestrand sentrum helt fram til Risøya. Nasjonal sykkelrute nr. 1 (Nordsjøruten) følger riksvei / fylkesvei 410 fra Arendal og riksvei / fylkesvei 411 fra Tvedestrand sentrum til Bergendalkrysset ved Gjeving, og videre mot Risør. Nordsjøruta markedsføres som Norges del av et nordeuropeisk sykkelrutenett for feriesykling.

Opplevelseskvaliteter

Kulturminner
Rådhuset
Forvaltergården (Tvedestrand museum)
Strykehjernhuset (trehusbebyggelsen)
Tvedestrand kirke

Friområder
Bertesnes (status usikker)
Solfjellparken (status usikker)
Tjenna (kommunalt sikret)

Badeplasser
Bertesnes (svaberg og liten strand)
Tjenna (sandstrand, ferskvann tilrettelagt for rullestolbrukere)

Organisert aktivitet
Tvedestrand Sjørøverforening (friluftsaktiviteter for barn)
Bokbanken (turistkontor med sykkelutleie)

Eksisterende tilrettelegging

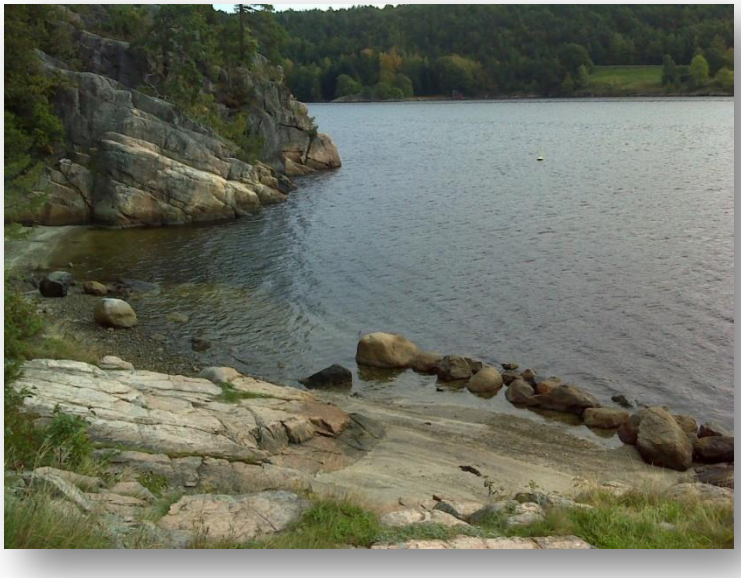

Parkering
- Solfjell etter avtale med møbelfabrikken
- Lyngmyr
- Tjenna (mot avgift, gratis ved Krukka)
- Tvedestrand sentrum (mot avgift)
- Tvedestrand havn

Toalett
- Bertesnes
- Tjenna (tilrettelagt for rullestolbrukere)

Overnattingsmuligheter
- Tvedestrand fjordhotell

Forslag til trasé

Delstrekning 4 begynner etter å ha krysset riksvei / fylkesvei 411. Solfjellparken er en spennende aktivitetspark i utfordrende terreng, etablert i regi av sjørøverforeningen. Målgruppen er barn og ungdom. Inngangen til parken ligger omlag 100 meter fra 411. Vi fortsetter videre langs Solfjellveien og kommer etter hvert til en benk med fantastisk utsikt over Tvedestrand sentrum. Her anbefales det å ta en pause før kursen endres om lag 330 grader mot høyre, ned en bratt turvei i retning Østerkleiv. Kyststien går ned Østerkleiv. I svingen nede i bakken på Nyvei fortsetter kyststien mot sentrum forbi Bokbanken. Skulle man føle behov for et forfriskende bad i sjøen, følges Nyvei videre østover til

Bertesnes. De siste par hundremeterne må man gå langs riksvei /fylkesvei 411, før stien stuper bratt ned mot Bertesnes. Badeplassen er ikke skiltet, men badebøyene er lett synlige fra veien.

Tilbake ved Bokbanken svinger vi opp en bratt gangvei til høyre ved rådhuset. Gangveien fører oss til Hovedgata. Fortsett i retning torget, om du ikke føler trangt til et forfriskende bad i Tjenna (ferskvann). Før vi kommer fram til torget knekker kyststien om lag 330 grader til venstre, ved Strykehjernhuset og følger Kirkekleiva forbi Tvedestrand kirke. Herfra følger vi Bakkevei gjennom bebyggelsen til vi kommer ut ved Bronsbu. For å komme til Glastad må vi gå ca 200 meter langs riksvei / fylkesvei 410.

Gjennom sentrum kunne vi ha lagt kyststien fra rådhuset til havnelageret og herfra opp Bakkeskåt. Vi mener at opplevelsesverdien for turgåeren blir langt bedre ved å sno seg gjennom Bokbyen, men her finnes flere muligheter.

Fra Glastad er det naturlig å velge gamleveien, som ligger parallelt med og like vest for dagens ytre vei mellom Arendal og Tvedestrand. Det er ca 1 km fra Glastad til Slåtta. Drøyt halve strekningen krever tilretteleggig / opparbeiding for å kunne tas i bruk.

Delstrekning 5: Slåtta – Skottevik

Fakta og utfordringer

Kyststien fortsetter på skogsbilvei og merket sti fra Slåtta til Kvastadkilen. Av hensyn til videreføringen på den andre siden av kommunegrensa, tar vi av fra den merka stien ved Hanto. Her følg en strekning på snaut 800 meter på riksvei / fylkesvei 410 før vi igjen er tilbake på skogsbilvei og sti.

Nasjonal sykkelrute nr. 1 (Nordsjøruten) følger riksvei / fylkesvei 410 fra Arendal og riksvei / fylkesvei 411 fra Tvedestrand sentrum. Nordsjøruta markedsføres som Norges del av et nordeuropeisk sykkelrutenett for feriesykling.

Opplevelseskvaliteter

Natur

Opplevelsesverdien som kyststi er hovedsekelig knyttet til Hantoområdet. Det anbefales å legge kyststien om Hantovalen og Skottevik.

Registrerte naturtyper (fra Naturbase):

- Eikelandskjern ved kommunegrensa — Rik edellavskog

Naturvernområder (fra Naturbase):

- Skuggevik — Botanisk naturminne

Kulturlandskap (fra Naturbase):

- Furøya og Hestøya — Spesielt verneverdig

Friområder
Hanto marina (hyttevel – status usikker)
Furøya og Hestøya (statlig sikret)
Skottevik (kommunalt – status usikker)

Badeplasser
Langvann (ferskvann fra fjell)
Hantostranda
Hanto marina (strand og badetårn)
Furøya og Hestøya

Organisert aktivitet
Kystkulturuka med mer på Furøya
Skottevik brukes av skolene i Tvedestrand

Eksisterende tilrettelegging
Privat parkering
- Slåtta (etter avtale med Gjevink trevarefabrikk)
- Hanto (etter avtale med marinaen)

Toalett
- Støggedal ved Hantostranda
- Hanto marina

Forslag til trasé
Delstrekning 4 ble avsluttet ved Gjeving trevarefabrikk. For å komme oss videre vestover tar vi turen inn skogsbilveien. Etter å ha passert bommen kan du ta deg et bad i Langvann, eller trave videre. Vi velger å ta av skogsbilveien like før Midtjenn og følger stien over Hantovalen. På Hantovalen er det panoramautsikt til Furøya, men her ser man også Jomåsknutene og Hovdefjell.

Det er også bademuligheter når vi kommer ned til Kvastadkilen. Vi svinger av ved bebyggelsen på Hanto og følger vei og sti ut til riksvei / fylkesvei 410. Dette gjøres av hensyn til videreføringen av kyststien i Arendal kommune, men her er det muligheter for å ta seg videre i et merket turområde i Tvedestrands sørvestlige hjørne.

Nå følger en strekning på snaut 800 meter på riksvei / fylkesvei 410. Vi passerer Hanto marina med badestrand, stupetårn, bord/benker, grill/bålplass bakerovn, WC, drikkevann og kiosk, før vi svinger av veien ved Harbones. Her passerer vi en bom og følger Knutsvikveien og deretter til høyre mot Sildevika. Vi foreslår at kyststien gjennom Tvedestrand kommune starter ved badeplassen på Risøya og avsluttes i Skottevik. Videreføring i Arendal kommune skiltes ca 800 meter før Skottevik ved hytteveien som fører oss til Eikeland.

Muligheter for kortere strekninger og rundløyper

Her presenterer vi noen forslag til rundløyper og tur/retur løyper. Noen har direkte forbindelse med forslaget til sammenhengende kyststi. De fleste er store øyer av stor kysthistorisk betydning, i Tvedestrands vakre skjærgård.

Gjessøya, hvor storparten av øya er statlig sikret friluftsområde, burde ha vært et av disse områdene. Etter å ha avlagt Gjessøya et besøk må vi erkjenne at framkomligheten på øya er knyttet til en sør/nord stiforbindelse midt på øya**. Ilandstigningspunktene er private brygger begge steder. Vi har av den grunn ikke foreslått å etablere kyststi på Gjessøya.**

De fleste tar utgangspunkt i eksisterende stier og vil være relativt rimelige å opparbeide. Enkelte steder vil arbeide være krevende i forhold til dialog og pross med grunneiere. Vi har sett nærmere på følgende områder:

1. Risøya
2. Langhei og Brennigskjærhei
3. Lyngør
4. Askerøya med Nautholmene
5. Hovdansvann
6. Borøya
7. Sandøya
8. Furøya

Område1: Risøya

Risøya er 560 mål stor, den er landfast med egen bro. Det er bussforbindelse fra Tvedestrand sentrum helt fram. Det er gode parkeringsmuligheter, bortsett fra om sommeren. Det er flere verksomheter på Risøya: Folkehøyskole, sommerhotell, campingplass, sommerkurs, festival og kystleirskole. Så å si hele øya eies av en stiftelse, bestående av: Sjømannsmisjonen, Den norske broderkretsen på havet, og Normisjon (tidligere Indremisjonen). Noen private hus og fritidsboliger finnes i området ved Smibukta.

Opplevelsesmessig har Risøya et hav av muligheter å by på når det gjelder friluftsliv og natur. Øya har etter hvert fått mange turveier, og tilgjengeligheten er bortimot universell. Det er merkede stier som gjør at det er enkelt å ta seg fram på det meste av øya.

I området mellom Gjellerbukta og Gamma finnes naturtypen rikt strandberg. Området foran skolebygningen ble i sin tid fylt igjen med ballastsand. Det vokser derfor flere ballastplanter her.

Vi har foreslått å legge kyststien om Risøya, som en av flere perler på ei snor gjennom fylket. Vi er fullstendig klar over at dette medfører noen praktiske utforringer, som det er viktig å etablere en konstruktiv dialog med stiftelsen om snarest mulig. Det vil måtte etableres en gangbro over store

Steinsund til Hoskuldsholmen, hvor båttrafikken greit kan passere under. Hoskuldsholmen ligger i Risør kommune og er et statlig sikret friluftsområde på 57 mål. Kyststien på Risøya foreslås lagt på eksisterende veier/turveier. Det må tilrettelegges en kort sti fra der gangbroa til badeplassen. Fjellkjerka ligger langs kyststien, midt på øya. Sett av noen minutter til et besøk i Fjellkjerka og tilbring gjerne timer på Risøya før du fortsetter din landfaste ferd i Tvedestrand kommune.

Område2: Langhei og Brenningskjærhei

Området mellom Lyngørfjorden og riksvei / fylkesvei 411, fra Gjeving til Dypvåg ble godt merket for om lag 10 år siden. I dag er merkingen mangelfull. Noen stier har grodd igjen, men hovedstiene ser ut til å bli mye brukt.

Den kysteksponerte siden av området bør vurderes remerket som kyststi, i alle fall ei rundløype fra Skibvik til Forsvarets tidligere kystmeldehytte på Langhei, og tilsvarende fra Storkjær til Brenningskjærheia.

Begge heiene er fantastiske utsiktpunkter med egen besøksbok, ei lita hytte å søke ly i, og har benker og bord.

Område 3: Lyngør

Når vi snakker om Lyngør, mener folk flest øyene som omgir Lyngørsundet og vel så det – dvs. Lyngøya, Steinsøya, Holmen, Odden og Kjeholmen. Lyngør ble for 20 år siden kåret til Europas best bevarte tettsted. Hele området, men unntak av Steinsøya, er definert som viktig kulturlandskap.

Lyngøya
Etablerte turveier og merkede stier har høy til svært høy opplevelsesverdi og bør merkes som kyststi. Speken på Lyngøya er som naturområde definert som svært viktig, rikt strandberg, og to bukter er definert som viktig strandeng og strandsump. Det meste av Speken er statlig sikret friluftsområde. Stiene fra indre del av Lyngøya til Speken er gjengrodd. Disse bør ryddes og merkes som kyststi. Det vil være av stor betydning både for fastboende og turister. Det er fine badeområder flere steder på Speken, spesielt på innsiden av Langholmen og nordøst på indre del av Langøya ved Humleholmen.

Steinsøya
Fra gammelt av går det en sti fra bryggeområdet på sørvestspissen tett oppi bebyggelsen mot vest. Her snor stien seg mot nord og deretter østover før den går ut over i en rundløype. Stien bør holdes i hevd slik at den ikke glemmes, i så fall er det nærliggende å foreslå at den merkes som kyststi. Vi er ikke entydige i anbefalingen her, fordi vi ikke fikk tid til å befare Steinsøya.

Holmen og Odden
Etablerte turveier og merket sti har høy til svært høy opplevelsesverdi og bør merkes som kyststi. Den merkede stien er mangelfullt merket i østre del (en del av hvitmalingen på fjellet er borte).

Gåsholmen på 38 mål ligger like nord for østspissen av Odden. Naturtyperegistreringen på holmen er svært viktig kantratt. Bukta mellom Odden og Gåsholmen er registrert som svært viktig bløtbunns-område i strandsonen, og brukes mye til bading. Bukta på sørsida er viktig strandeng og strandsump.

Kjeholmen
Hele holmen har naturtype viktig, rikt strandberg. Lyngør fyr ligger på Kjeholmen. Deler av bygningsmassen disponeres av Aust-Agder Turistforening for utleie. Dersom turistforeningen ønsker å etablere ei rundløype på Kjeholmen bør den merkes som kyststi. Per i dag oppleves strekningen fra brygga på Kjeholmen til fyret som for kort til at det er meningsfullt å merke turveien som kyststi.

Område 4: Askerøya med Nautholmene

På **Askerøyas vestre** del har 7 eiendomsteiger status som statlig sikra friluftsområder, med et samlet areal på 224 mål. Den gamle skolen ligger sentralt til på den vestre delen. Det er nærmest turveistandard gjennom området. I tillegg er det mulighet for å merke en rundløype på gamle stier og knytte sammen flere av de statlig sikra områdene. Kyststien vil da gå langs viktige naturtyper som artsrik veikant, rik edellauvskog, strandenger og strandsump. Det bør lages en plan for naturvennlig tilrettelegging av de sikra friluftsområdene. Planen må også se på mulighetene for å bedre ilandstigningsforholdene. **Tangferholmen** sjøfuglreservat ligger rett nord for Skolebukta. Holmen er etter hvert overtatt av steinkobber og fungerer som kasteplass for sel.

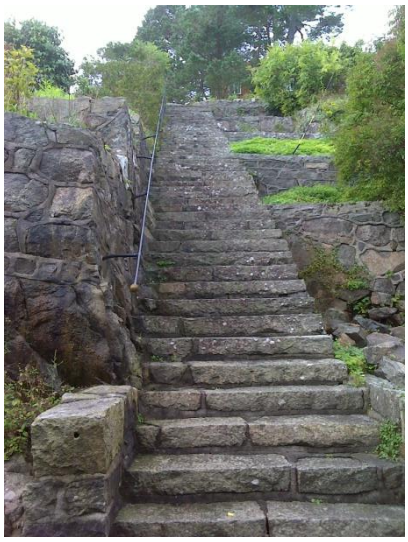

Askerøyas østre del har, med et par unntak, en sammenhengende sti fra Østergården til Najadens minne. Fra vestre del kommer kyststien ned en lang, gammel steintrapp til den gamle bebyggelsen ved Østregården. I dette området heves opplevelseskvalitetene til øverste nivå.

Ved Vakil må vi ta oss videre østover foran det som antas å være ei felles stor sjøbu for hyttefeltet. Det er anlagt gangvei med rekkverk foran bua, som kan framstå som et sjikanerende stengsel i forhold til allemannsretten. I forslaget til kyststitrase gjennom dette området, forholder vi oss til gjeldende reguleringsplan fra 1980 hvor eksisterende stier er inntegnet. Fra Vakil foreslår vi å legge kyststien rett sørover på vestsida av bebyggelsen, ned til stranda. Her bøyer vi av østover og tar oss opp fjellryggen videre østover og passerer noen etablerte sittegrupper i noen planerte fjellrabber. Disse er etablert utenfor hyttenes eiendomsgrense. Herfra kan kyststifarere nyte utsikten utover havet, og vandre videre østover på fjellryggen hvor stien er merket med små varder. Kyststien bør legges helt fram til Østpynten, som er et flott utsiktspunkt over Lyngør.

Det bør anlegges en ny sti ned den bratte lia om lag 400 m før Østpynten. Det er snakk om en strekning på ca. 200 meter i nordlig retning. Det bør antakelig anlegges tretrapper i de bratteste partiene. Vel nede fra heia går det en sti som tar oss østover gjennom et område med rik edelløvskog fram til Najadens minne – et statlig sikret friluftsområde. Området er en minnelund for falne under slaget ved Lyngør i 1812. Lyngør kulturhistoriske samlinger arrangerer guidede turer hit. Området oppgraderes med grøntområde, turvei og bryggeplasser i forbindelse med 200 års jubileumet.

Nautholmene
Med unntak av en liten flik i vest er Nautholmene et statlig sikra friluftsområde. Det sikrede arealet utgjør 199 mål med naturtype viktig, rikt strandberg. I 2005 ble det merket omlag 3 km med kyststi som ei rundløype på Nautholmene.

Område 5: Hovdansvann

Hovdansvann ligger så nær sjøen at området ikke er påvirket av sur nedbør – naturtypen er viktig ikke forsuret restområde. Vi foreslår å merke ei rundløype rundt vannet. Området i nord er beskrevet

under delstrekning 2 (Dypvåg – Sagesund). I øst følges kyststistrekningen som bringer oss fra Frydendal mot Borøya. Når vi kommer ut ved Hovdansvann legger vi turen om Hovdan isteden for å følge fylkesvei 109. Ved Hovdan går det traktorvei og sti til Hovdansbukta gjennom dalføret i retning Snaresund. Når vi kommer ut på fylkesvei 109 igjen følges veien ca. 300 meter vestover.

Ved Nepåsen går det en merka sti som fører oss mot vest, sør for Hovdansvannet med Kalvefjorden og Reppersvika i sør. Skogstien går over i en skogsbilvei det siste stykket før vi kommer ut på grusveien ved Kilodden. Det anbefales at veien skiltes som kyststi i begge retninger til Groviktangen ved Apalen i sør og nordover (mot Sagesund) til vi møter kyststien nord for Hovdansvann ved Ekehaugen. Herfra passeres eldre kystnær bebyggelse ved Eidbostranda og Skibones før vi når ut på riksvei /fylkesvei 411.

Område 6: Borøya

Der kyststien kommer ut fra Hovdansbukta følges fylkesvei 109 over Snaresundbroa til Dalen, totalt 1,2 km. Fra Dalen til Kalven bør det absolutt skiltes og merkes ei rundløype som kyststi. I sørvest vil kyststien svinge innom et statlig sikret friluftsområde, Ringen. Friluftsområdet er på 6 mål med fin utsikt og gjettegryter. Opplevelseskvalitetene er svært høye, og kyststien vil få turveistandard og god stistandard uten at det kreves større investeringer. I tillegg til rundløypa bør det merkes stikkere til Dyngeholmen og Utgårdsstrand.

Det er mulig å lage ei rundløype fra Utgårdsstrand via Dalen til Innaforkilen, ved å etablere om lag 400 meter ny sti mellom de to hyttefeltene. Ved Neslenes ligger dagens sti helt opptil inngangsdøra til de gamle husene. Vi har av den grunn ikke tatt høyde for tiltaket.

Det er også mulig å etablere ei rundløype fra Persøygard til Brunåsen og tilbake på fylkesvei 109 vis avis Grofjell. Det vil i så fall være snakk om å rydde og merke en gjengrodd sti på ca 1,3 km. Bortsett fra ved Persøygard ligger stien uten nærhet/utsikt til sjøen. Vi har derfor ikke tatt høyde for tiltaket. En eventuell rundløype i området vil derimot gå i et spennende skogsområde med viktige naturtyper som: Rik edellavskog, gammel barskog, rik kulturlandskapssjø, svært viktig kantkratt og svært viktig slåttemark. Persøygard er et statlig sikret friluftsområde på 29 mål, godt tilrettelagt, med fin badestrand.

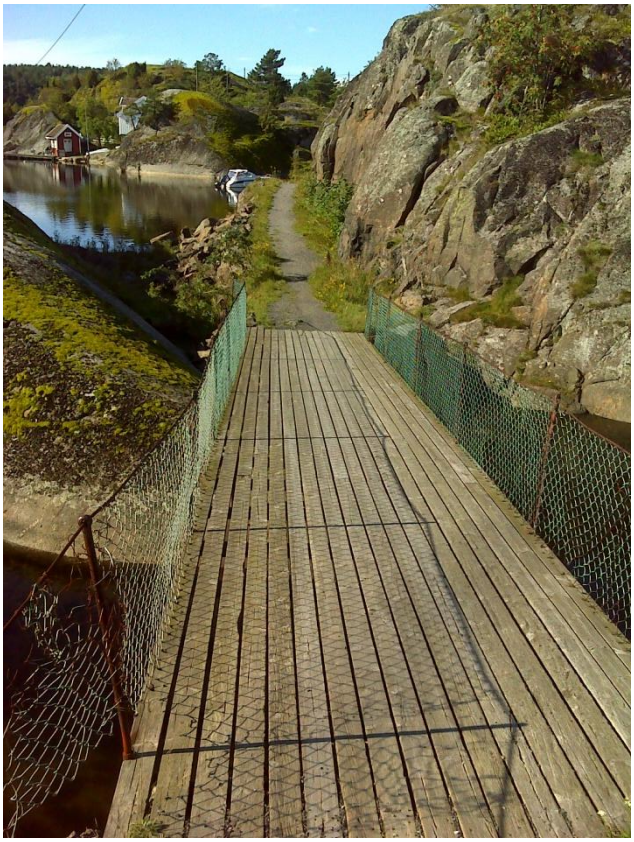

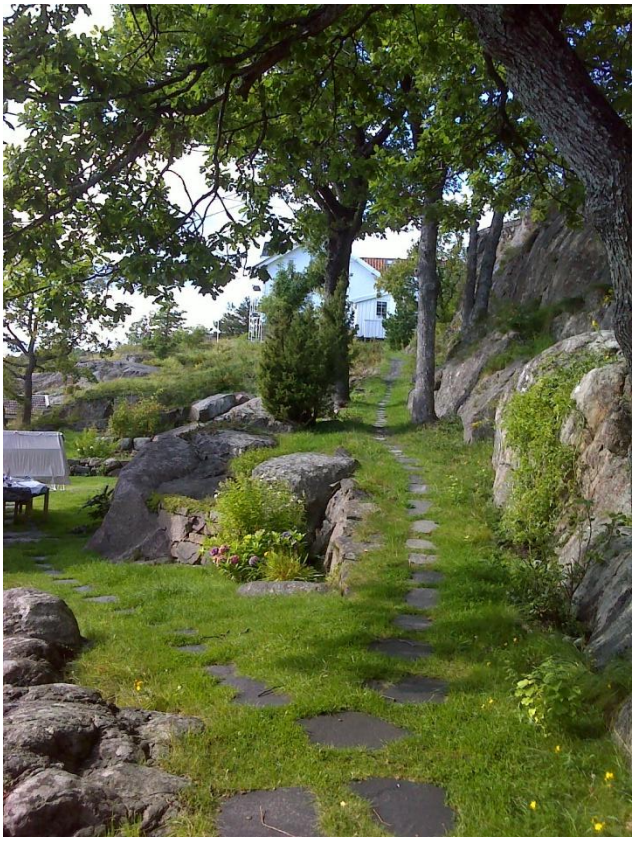

Område 7: Sandøya

Sandøya byr på flere viktige og svært viktige naturtyper av hagemarker, slåttemarker, kulturlandskapssjøer, strandenger og strandsumper. Veiene på Sandøya er i utgangspunktet turveier med bortimot universell standard. De bør absolutt skiltes og merkes som kyststi. I Sandvika er det fine bademuligheter. Vi foreslår i tillegg å merke ei rundløype herfra i retning Klåholmen til Killandet, alt ligger tilrette for det.

Det vil også være mulig å rydde og merke ei rundløype fra Killandet, som vekselvis vil gå på stier i skogen og på fjellryggen. Sør for Dalen er det noen utfordringer i forhold til etablerte hytter og stier, for å komme over på stien som fører ut til Ospehaugen et par hundre meter før veien ned til Haven. I området Haven – Sandøykilen er det vernet et 552 mål stort barskogsreservat. Vi fikk ikke tid til å befare traseen, og har derfor ikke grunnlag for å konkludere. Dersom kommunen ønsker det går vi gjerne i dialog med velforeningen for å utrede muligheten.

Område 8: Furøya

Furøya og Hestøya har drøyt 400 mål av naturtypen rik edellavskog. Tilsvarende areal omtales også som spesielt verneverdig kulturlandskap. Inntil 50 mål har vært dyrket areal, når alle teiger summeres. På 1960-tallet ble mye av den dyrkede marka plantet igjen. I tillegg til vanlig norsk gran ble det plantet flere fremmede treslag, særlig amerikanske. I alt finnes det 23 ulike bartrær her ute. På Hestøyjordene er det en kort natursti hvor man kan lese og lære litt om de ulike treslagene.

Når familien Smith (som hadde Furøya som privat feriested for hundre år siden) tok i mot gjester, la båtene til ved Melkebrygga på Hestøya. Der ble gjestene hentet med hest og trille, kjørt over kanalen, videre over hele Furøya, gjennom hagen og fram til gårdsplassen. I våre dager kan besøkende rusle denne idylliske turveien gjennom nyåpnet og restaurert kulturlandskap. Mange steder er det brukt ballastgrus til veimateriale. I tillegg til denne hovedveien er det flere merkede stier både på Furøya og Hestøya. En spasertur langs hele stinettet er på nesten 4 km. Alt bør skiltes og merkes som kyststi.

Langs veiene og rundt dyrket mark er det flotte, gamle steingjerder. Ved den store eika midt på øya, går det to steingjerder ved siden av hverandre slik at de danner en gate. Den ledet dyrene fra et beiteområde til et annet. På Sørlandet kalles slike doble steingjerder for rennegarder.

Sydvendt på Furøya ligger en det i dag 10 bygninger. Hovedhuset var sommerbolig for den velstående og innflytelsesrike Smithefamilien fra 1758 til 1945. Her finnes også eget gjestehus, forpakterbolig, 2 uthus og Marens hus (oppkalt etter en populær barnepike som bodde der). Da staten kjøpte øya i 1993, var hele bygningsmassen svært forfallen. Riksantikvaren har lagt ned et stort arbeid i å istandsette bygningene utvendig. Resten av Furøya og Hestøya er statlig sikret som friluftsområde, totalt 212 mål. Tvedestrand kommune har tilrettelagt flere populære badeplasser som har blitt svært populære, særlig blant småbarnsfamilier.

Våre vurderinger

Anbefalt merking

Det er utarbeidet felles standard for merking av kyststi. Vi anbefaler at denne følges. Merket bør benyttes på alle skiltene, og kan også benyttes som enkeltmerker i plast til å henges i trær etc. Enkelte steder i landet har man valgt å ha stedsnavnet på merket. Vi anbefaler at man ikke velger denne løsningen da det vil være enklere å bestille inn et større parti med merker som man ha på et felles lager.

Merker med og uten lokal tilpassing.

Langs kyststien og særlig ved kryss bør det plasseres skilt som viser retning og lengde til neste stopp, benevnt med stedsnavn. I tillegg kan det være nyttig å ha informasjonstavler plassert enkelte steder som inneholder informasjon om for eksempel overnattingsplasser, lokale severdigheter, bademuligheter, parkeringsplasser og toalett. Dette gjelder særlig dersom man satser på løsningen med sammenhengende kyststi som kan tiltrekke en del utenbys folk.

Universell utforming

Det er få plasser i vårt valg av sammenhengende trase og kortere delstrekninger der en kan få på plass en universelt utformet turvei etter kravene som settes i Norsk Standard. Til dette er områdene for kuperte, og etter vår vurdering vil kostnadene ikke stå i forhold til nytteverdien av tiltaket. Det vil da være bedre å bruke ressursene på enkelte områder med større potensial, for eksempel på Risøya eller Sandøya som vedlikehold av eksisterende turveier eller etablering av nye.

I stedet for å tenke universell utforming som standardkrav anbefaler vi heller at tanken bak universell utforming benyttes, altså ønske om at flest mulig skal kunne benytte seg av tilbudet. I forhold til folkehelse er det blant annet ønskelig at fysisk inaktive benytter seg av ulike friluftstilbud. Her kan for eksempel utsetting av benker være et viktig virkemiddel, slik at det er muligheter for hyppige hvilepauser. Dette vil også virke positivt for andre turgåere med behov for raster, som familier med små barn, eldre, syke og personer i gjenoppbyggingsfasen etter sykdom.

Et annet tiltak som vil være positivt er å ha mulighet for at enkelte strekninger får en høyere standard, med god bredde og drenert og fast underlag. På det viset kan barnefamilier med sykler og barnevogner benytte seg av tilbudet. På slike utvalgte områder er det også viktig å tenke på at folk skal komme seg til området, enten via småveier og stier fra boligfeltene eller ved at det anlegges parkeringsplass ved området.

Hvor begynne?

Forutsatt av det er ønske og vilje om etablering av kyststi, må kommunen og fylkeskommunen først ta stilling til om de ønsker en sammenhengende kyststi eller delstrekninger.

Fordelene med sammenhengende kyststi slik vi ser det:

- Sammenkobling med kyststien fra Bamble, Kragerø og Risør kan være positivt for turismen.
- Retter fokus mot strandsonen og turmuligheter i hele kommunen.
- Tilrettelegger for turmuligheter for alle i kommunen, uavhengig av hvor man bor.
- Legger til rette for lengre turmuligheter (flerdagsturer) innenfor kommunen, noe Tvedestrand har lite av fra før.

Fordelene med delstrekninger av kyststi slik vi ser det:

- Kortere rundløyper brukes ofte hyppigere av lokale som ettermiddagsturer og/eller søndagsturer, enn lengre tur/retur strekninger. Dette er positivt for folkehelsa.
- Rimeligere å gjennomføre fordi antall km blir færre og vanskeligere partier kan unngås.
- Hyppig bruk opprettholder stien bedre, mindre behov for rydding.
- Unngår å måtte merke stier der det kan være trafikkfarlig å oppholde seg. Særlig er trafikkfaren gjeldende i fellesferien med hyttetrafikk, da er også kyststien trolig også mest brukt.
- Enklere å gjennomføre i etapper. Kommunen kan bygge ut område for område, og trenger ikke bygge alt på en gang.
- Færre antall km med sti, og oppdelte stier vil være rimeligere å vedlikeholde.

Vi anbefaler at man begynner på en plass, slik at man får erfaringer med arbeidet som kreves. Man bør da begynne med en delstrekning (uavhengig av om man i utgangspunktet velger sammenhengende kyststi eller ikke), som har høy opplevelsesverdi og lave utgifter. Man kan også unngå de strekningene med stort potensial for konflikter. På det viset får man erfaring med kostnader, hvor velvillig grunneiere er og hvor mye stiene blir benyttet av befolkningen.

Vurdering av de enkelte områdene

Sammen med denne rapporten følger det to kart. På det første har vi gitt foreslått trase en fargekode ut fra hva området krever av tilrettelegginger.

Vi har følgende kategorier for grad av tilrettelegging:

Lav	Kun skilting og merking
Middels	Rydding av skog/kratt i tillegg til skilting og merking
Høy	Standardheving (f.eks. trapper), i tillegg til rydding, skilting og merking
Svært høy	Bygging av for eksempel broer, i tillegg til rydding, skilting og merking

Bygging av tilknyttede fasiliteter, som parkeringsplasser og toaletter vurderes uavhengig av dette.

På det andre kartet har vi delt strekningene inn i fire kategorier ut fra opplevelsesverdiene turen gir. Her har vi vært veldig strenge, og kun vurdert i forhold til konseptet kyststi. Noen av strekningene som har fått middels eller lav score kan likevel være flotte å gå tur på, selv om man ikke er i direkte kontakt med sjøen. Her kommer individuelle preferanser inn.

Vi har følgende kategorier for opplevelsesverdi:

Lav	Asfaltert vei, gjennom boligfelt/hyttefelt
Middels	Skog
Høy	Man ser sjøen, kulturminner og kulturlandskap
Svært høy	Vann, sjø, badeplasser, utsiktspunkt, kystkultur

Sammenstilles disse vil en se hvor en får "mest for pengene".

Tilrettelegging/opplevelesverdi	Svært høy	Høy	Middels	Lav
Lav	7	6	5	4
Middels	6	5	4	3
Høy	5	4	3	2
Svært høy	4	3	2	1

Basert på befaringen og møter med fylkeskommunen og kommunen er det Friluftsrådet Sør sin anbefaling at man satser på en sammenhengende kyststi. I motsetning til hva vi hadde inntrykk av da vi startet kartleggingen er det flere muligheter for å lage en flott kyststi gjennom kommunen. Terrenget og miljøet er variert, noe som sørger for at turen aldri blir kjedelig selv om man ikke går langs sjøkanten hele tiden.

For Tvedestrands del anbefaler vi å starte prosessen med å etablere kyststi fra øst mot vest, og arbeide parallelt med tilstøtende områder. Denne foreslåtte traseen benytter i stor grad eksisterende stier og veier, men broforbindelse fra Risør kommune til Risøya er noe av det første man bør søke å få en avklaring i forhold til. Traseen har store kvaliteter både innen natur og kulturmiljø. Videre vil den, med noen unntak, trolig være lite konfliktfylt å etablere.
De største investeringene vil være:

1. delstrekning, broforbindelse til Risøya og tretrapper ned til Einarsvika.
2. delstrekning, etablere ny sti og tretrapp ved Rødkil.
3. delstrekning, etablere ny sti og tretrapp midtveis.
4. delstrekning, etablere ny turvei på gamleveien før Slåtta.

3. område Lyngør, rydding og merking.
4. område Askerøya, rydding og merking, samt etablering av ny sti og tretrapp midtveis.
7. område Sandøya, sikre stien forbi Vakil, samt etablering av ny sti og tretrapp midtveis.

Videre anbefalinger

For å få til en praktisk gjennomføring av prosjektet kan ulike aktører benyttes. Kragerø kommune har hatt positiv erfaring med å benytte det lokale turlaget i kontakten med grunneiere. Økonomisk bør kommunene også få støtte til gjennomføring av prosjektet. Kragerø kommune har inngått et samarbeid med NAV og en arbeidsgjeng som gjennomfører de fleste av tilretteleggingene i felt. Dette sparer penger i arbeidstimer, og de må kun betale for materialer.

Det kan også være en fordel at flere går sammen om søknader om økonomisk støtte, enten denne sendes til sentrale styresmakter eller organisasjoner. I 2010 ga Gjensidige Stiftelsen 10 millioner til å ruste opp rundt 500 turstier på Vestlandet. Søknaden ble sendt fra et samarbeidsprosjekt som prøver å få til et felles merkingssystem på Vestlandet. I styringsgruppen for prosjektet er Forum for Natur og Friluftsliv, fylkeskommunene i Hordaland, Møre og Romsdal, Rogaland og Sogn og Fjordane, Norges Jeger og Fiskerforbund, Friluftsrådet Vest, Bergen Turlag/DNT samt NCE Tourism Fjord Norway.

Det bør gjøres en vurdering på om hvor formelt kyststien skal sikres. Noen kommuner har man valgt å regulere kyststien, men vi mener dette ikke er nødvendig dersom man kun skal skilte og merke. Kommunen bør legge inn forlaget til kyststitrase inn i kommuneplanen. Vi vurderer dette som tilstrekkelig sammen med skriftelige avtaler med grunneiere. Dersom det blir behov for ekspropriasjon må man også regulere.

Friluftsrådet Sør brenner for at kyststi Aust-Agder blir realisert. En grunnleggende forutsetning er at kommuneadministrasjonen fremmer kyststi som sak for kommunestyret. Det må presiseres at den foreslåtte streken i kartet er å oppfatte som anbefalt, og at prosessen vider blir å avklare endelig trase i samarbeid med grunneiere, lag og foreninger. Oppnås det ikke enighet med alle grunneiere, kan man gjennomføre prosjektet ved at fysisk tilrettelegging ikke utføres på disse eiendommene, men stiple stien som umerket kyststi i kartet. Friluftsrådet Sør deltar gjerne under den politiske behandlingen for å kunne gi utfyllende informasjon.

Friluftsrådet Sør bidrar gjerne i det videre arbeidet dersom kommunen ønsker det, omfanget vil avhengige av de regionale / nasjonale midler som stilles til disposisjon. Vår rolle vil kunne være:

- Utarbeidelse av framdriftsplan og innhenting kostnadsoverslag
- Etablering av ”fadderordninger” for delstrekninger (tilrettelegging og vedlikehold)
- Medvirke til frivillige avtaler mellom grunneier og fadder (lag/forening)
- Grunneierdialoger for delstrekninger med svært høyt eller høyt kostnadsnivå
- Arbeide for spillemiddelsøknader for disse strekningene
- Søke nasjonal finansiering for å sikre tilrettelegging og drift
- Få på plass avtaler og rutiner for vedlikehold med” fadderne”
- Koordinere arbeidet i og mellom kommunene

Friluftsrådet | Sør